

ΕΘΙΜΙΚΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΟΙ

Στὸ χωριὸ Μενετὲς τῆς Καρπάθου, τὴν Τρίτη τῆς Διακαινησίμου («Λαμπρὴ Τρίτη») καὶ στὶς δεκαεξί Αὐγούστου (δεύτερη μέρα τῆς Παναγίας), κά-
θε χρόνο, τελεῖται ἓνα ἄξιοπαρατήρητο θρησκευτικὸ ἔθιμο:

Τὸ πρωτὶ χτυποῦν οἱ καμπάνες τῆς «Κοίμησης τῆς Θεοτόκου», πού εἶ-
ναι ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ χωριοῦ, γιὰ νὰ ἐτοιμαστοῦν οἱ χωριανοὶ καὶ νὰ συγ-
κεντρωθοῦν στὴν αὐλὴ τῆς, γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν, μαζί με τὴν ἐκκλησιαστικὴ
ἐπιτροπὴ, τὴν περιφορὰ τῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁι-
Γιάννη, ἀπὸ τὸ χωριὸ ὡς τὴν ἐκκλησία τοῦ Προφήτη Ἡλία στὸ ὀμώνυμο
βουνό².

Ἡ διαδρομὴ αὐτὴ ἔχει χαρακτήρα προσκυνήματος καὶ συμμετοχῆς στὴ
χαρὰ τῆς Ἀνάστασης. Σὲ σταυροδρόμια καὶ ἐξοικλήσια ἀναπέμπονται δεήσεις
καὶ διαβάζονται χριστιανικὲς εὐετηρικὲς εὐχές³.

Εὐνόητο εἶναι ὅτι ἡ πομπὴ παίρνει καὶ ἓναν «ἐκδρομικὸ» - ψυχαγωγικὸ
χαρακτήρα, γιὰτὶ ὅλοι ὅσοι μετέχουν σ' αὐτὴν παίρνουν μαζί τους τρόφιμα,

1. Ἡ περιγραφή πού ἀκολουθεῖ ἀφορᾷ τὸ ἔθιμο, ὅπως γίνεται τὴν Τρίτη μέρα τῆς
Λαμπρῆς. Τὸν Αὐγούστο κατὰ τίς τρεῖς τὸ ἀπόγεμα χτυποῦν οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησίας,
οἱ χωριανοὶ συγκεντρώνονται στὸ ὑπόστεγο καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἡ ἔθιμικὴ διαδικασία, χω-
ρὶς νὰ ἔχει προηγηθεῖ ἡ λιτάνευση τῶν εἰκόνων καὶ ὁ ἀγυρμός.

Εὐχαριστῶ τὸν καθηγητὴ μου κ. Μ. Γ. Μερακλή γιὰ τὴν ὑπόδειξη τοῦ θέματος καὶ
τὴ βοήθειά του καὶ τοὺς καθηγητὲς κ.κ. Ν. Μ. Παναγιωτάκη καὶ Ζ. Ν. Τσιρπανλή γιὰ τίς
χρήσιμες παρατηρήσεις καὶ βιβλιογραφικὲς ὑποδείξεις τους.

2. Παρόμοια περιφορὰ εἰκόνων γίνεται καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Βλ. σχετικὰ
Δ η μ. Σ. Λ ο υ κ ά τ ο υ, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰς νήσους Ὀθωνούς, Ἐρεῖκουσαν
καὶ Μαθράκι τοῦ νομοῦ Κερκύρας (6-28 Ἰουλίου 1960), Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχεῖ-
ου, τόμ. 13/14 (1960-1), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 273, Γ ε ω ρ γ ί ο υ Κ. Σ π υ ρ ι δ ά κ η,
Συνθετικὰ στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἐπτάνησον (Τρίτον Πανιώνιον Συνέ-
δριον, Πρακτικὰ), Ἀθῆναι 1967, σ. 363, Γ. Ν. Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ῖ δ ο υ, Ἐαρινὰ ἔθιμα
λαϊκῆς λατρείας ἀπὸ τὴν περιοχὴν Σερωῶν, Πρακτικὰ Ἀ' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βο-
ρειοελλαδικοῦ χώρου, Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Θεσσαλονίκη 1975, σσ.
15-16.

3. Πρβλ. Δ η μ. Σ. Λ ο υ κ ά τ ο υ, ὁ.π.

«ὄφτὸ» τῆς Λαμπρῆς¹ καὶ κυρίως πασχαλινὰ ἀβγά, καὶ κάθονται καὶ τρῶνε στοὺς γύρω χώρους τοῦ Προφήτη Ἡλία μὲ τὴ συνοδεία κροτίδων καὶ πυρο-τενχημάτων.

Ἄφοῦ γίνει καὶ ἡ δέηση στὴ μεγάλη ἔκκλησία τοῦ Προφήτη Ἡλία καὶ μεσολαβήσει μιᾶς ὥρας περίπου ἀνάπαυση, ἡ πομπὴ ἐπιστρέφει στὸ χωριό, ὁπότε τὸ πλῆθος διαλύεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παπά, τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὀρισμένους νέους καὶ νέες συνήθως, ποὺ παραμένουν γιὰ νὰ κρατοῦν διαδοχικὰ τὶς μεγάλες εἰκόνες, σὲ μιὰ δεύτερη, ἃς ποῦμε, περιφορὰ ἢ πιὸ καλὰ ἕναν ἀγυρμὸ μέσα στὸ χωριό· ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἐπίσκεψη σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, στὰ ὁποῖα γίνονται δεήσεις γιὰ τὶς οἰκογένειες.

Κάθε φορὰ, ἀφοῦ προσφερθοῦν γλυκὰ καὶ πασχαλινὰ ἀβγά σὲ ὄλους, ὁ νοικοκύρης ἢ ἡ νοικοκυρὰ προσφέρουν ἕνα χρηματικὸ ποσό στὸν ταμία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, μικρὸ ἢ μεγάλο, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητά τους, γιὰ τὴν ἐκκλησία. Πολλοὶ δίνουν καὶ χρυσὲς λίρες ἢ ἄλλα χρυσὰ νομίσματα καὶ τιμαλφὴ μὲ σημαντικὴ ἀξία, τὰ ὁποῖα εἶναι προορισμένα γιὰ τὴ χάρη τῆς Παναγίας: τὰ ἔχουν «τάξει», ὅπως λένε. Τὰ τάματα αὐτὰ ἐκποιοῦνται, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ σὲ δημόσιο πλειστηριασμὸ ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

Ὅταν ὁ ἀγυρμὸς ὀλοκληρωθεῖ, ὅταν δηλαδὴ περάσουν ἀπ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, ἐπιστρέφουν στὴν ἐκκλησία, ὅπου γίνεται ἡ καταμέτρηση τῶν χρημάτων καὶ τῶν διάφορων ἀντικειμένων ποὺ προσφέρθηκαν ἀπὸ τοὺς πιστοῦς.

Στὸ μεταξὺ ἀρχίζει ἡ ἐτοιμασία τοῦ «μεγάρου» τῆς ἐκκλησίας, στὸ ὁποῖο θὰ γίνει ὁ δημόσιος πλειστηριασμὸς τῶν χρυσῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἄλλων δωρεῶν. Ἐκποιοῦνται ὅλα τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἔχουν κάποια σημαντικὴ οἰκονομικὴ ἀξία: δῶρα καὶ ἀφιερῶματα τῶν Μενετιατῶν καὶ ἄλλων Καρπαθίων, τὰ ὁποῖα συγκεντρώθηκαν τώρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προηγούμενες δωρεὲς ἢ ἔμειναν ἀδιάθετα ἀπὸ προηγούμενους πλειστηριασμούς· εἶναι αὐτὰ χρυσὲς λίρες καὶ ἄλλα χρυσὰ νομίσματα, βραχιόλια, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, ρολόγια, χρυσὲς ἢ ἀσημένιες καρφίτσες, «ταυτότητες», «μενταγιόν», ὑφάσματα, κεφαλομάντιλα κ.ἄ.

Τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες θὰ χτυπήσουν ξανά οἱ καμπάνες καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ θὰ συγκεντρωθοῦν στὸ ὑπόστεγο, ὅπως ἐπίσης ὀνομάζεται τὸ μέγαρο, ἔπειδὴ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς.

Ὁ χώρος ὅπου θὰ γίνει ἡ πλειοδοσία ἔχει διαμορφωθεῖ κατάλληλα ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ. Τὰ καθίσματα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ ὄλους καὶ γιὰ τὴν ἀνετὴ παρακολούθηση τῆς διαδικασίας.

Ἄφοῦ γεμίσει τὸ ὑπόστεγο ἀπὸ τὸν κόσμο, τὰ μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς

1. Τὸ ὄφτὸ (ὀπτῶν), ὅπως λέγεται στὴν Κάρπαθο, εἶναι τὸ ψητὸ ἀρνὶ τῆς Λαμπρῆς.

ἐπιτροπῆς παίρνουν τὴ θέση τους, συνήθως στὸ βάθος τοῦ μεγάρου, καὶ πάνω σ' ἓνα μεγάλο τραπέζι τοποθετοῦν ὅλες τὶς δωρεὰς τῶν πιστῶν.

Ἀμέσως ἔπειτα, μὲ τὴ φροντίδα τῆς ἐπιτροπῆς, καλοῦνται καμιὰ δεκαριά μικροὶ μαθητὲς τοῦ δημοτικοῦ καὶ τῶν πρώτων τάξεων τοῦ γυμνασίου — οἱ μεγαλύτεροι δὲν τὸ καταδέχονται —, γιὰ νὰ κάνουν χρέη διαλαλητῆ. Κάθε διαλαλητῆς, περιφέροντας ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο κάθε φορά στὸ ὑπόστεγο, φωνάζει τὴν καθορισμένη τιμὴ. Συχνὰ αὐτοσχεδιάζει καὶ δὲν παραλείπει νὰ τὸ διαφημίζει, συνηθισμένος καὶ ἀπὸ προηγούμενες δημοπρασίες («Χίλιες πεντακόσιες δραχμὲς ἢ ἐγγλέζικη χρυσὴ λίρα μὲ τὴν ὕμορφη κοπέλα!»). «Δυὸ χιλιάδες πεντακόσιες τὸ βραχιόλι πού τὸ φορᾶς καὶ καμαρώνεις!». «Τετρακόσιες δραχμὲς τὸ ὠραῖο αὐτὸ ὕφασμα. Ἄλλα οὐνα ἄλλα τρέ!». «Ἐκατὸ δραχμὲς τὸ μαντίλι μὲ τὸν Κολόμπο!» κ.λπ.).

Ἡ συνέχεια εἶναι ἡ συνηθισμένη στὶς δημοπρασίες. Ὁ ἐνδιαφερόμενος, ἀφοῦ περιεργασεῖ καὶ ἐξετάσει καλὰ τὸ προσφερόμενο ἀντικείμενο, ἀνεβάζει κατὰ ἑκατό, διακόσιες ἢ καὶ περισσότερο τὴν τιμὴ του, ἀνάλογα μὲ τὸ βαλάντιό του ἢ τὶς προθέσεις του. Ἡ «περιφορὰ» ξαναρχίζει τότε μὲ τὴν καινούρια τιμὴ. Ἄλλοι ἐνδιαφερόμενοι πλειοδοτοῦν, ὥστε, ὄχι σπάνια, νὰ ξεπερνάει ἡ τιμὴ καὶ τὴν πραγματικὴ ἀξία τοῦ ἀντικειμένου, κάτι πού, φυσικά, ἔχει σχέση καὶ μὲ τὸ σκοπὸ τῆς εἰδικῆς αὐτῆς δημοπρασίας: ὁ ἀγοραστῆς ξέρει πὼς τὰ χρήματά του θὰ διατεθοῦν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ πλειοδοσία παρουσιάζει πολλὰς φορές μεγάλο συναγωνισμό μεταξὺ δύο καὶ τριῶν ὑποψήφιων ἀγοραστῶν, πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο ἢ γιὰτὶ ἀρέσει σ' ὅλους ἢ γιὰτὶ ὁ δωρητῆς θέλει νὰ τὸ ξαναπάρει δίνοντας χρήματα. Ὁ συναγωνισμὸς αὐτὸς ἀποβαίνει βέβαια πάντα πρὸς ὄφελος τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας.

Ὅταν τὸ δημοπρατούμενο ἀντικείμενο φτάσει σὲ μιὰ τιμὴ πού δὲν αὐξάνεται πιά, ὁ τελευταῖος πλειοδότης εἰδοποιεῖται ἀπὸ τὸ διαλαλητῆ κι ἔρχεται στὸ γραφεῖο τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπου τὸ ἀγοράζει καὶ ἀκόμα δίνει κάποιον φιλοδώρημα στὸ μικρὸ πού ἔκανε τὸν πλειστηριασμό. Ἡ ἴδια διαδικασία ἐπαναλαμβάνεται γιὰ ὅλα τὰ τάματα.

Ἄν ἡ ὥρα στὸ μεταξὺ εἶναι περασμένη, ἡ δημοπρασία διακόπτεται καὶ ὅσα πράγματα ἔχουν ἀπομείνει, θὰ διατεθοῦν στὸν ἐπόμενον πλειστηριασμό — στὴν περίπτωσή μας τὸ Δεκαπενταύγουστο. Ἀνάλογα, ὅ,τι περισέφει ἀπὸ τὸν πλειστηριασμό τοῦ Δεκαπενταύγουστου θὰ διατεθεῖ τὴν ἐπόμενη «Λαμπρὴ Τρίτῃ».

Μὲ τὸν ἴδιο πλειοδοτικὸ τρόπο γίνεται καὶ τὸ «θρόνιασμα» τῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁι-Γιάννη στὸ τέλος αὐτὸς πού πλειοδοτεῖ παίρνει τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὸ ὑπόστεγο καὶ τὴν τοποθετεῖ στὸ τέμπλο.

Τὸ ἔθιμο αὐτὸ στὸ χωριὸ Μενετὲς Καρπάθου λέγεται *ικάντο*. Ἡδη ἀπὸ

τῆ μαθητικῆ μου ἡλικία μοῦ εἶχε προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἶχα δημοσιεύσει σχετικὴ περιγραφὴ του σὲ τοπικὴ ἐφημερίδα¹.

Ἡ λέξι εἶναι ἰταλική, μὲ παράλληλο τύπο *incanto* (2). Σημαίνει τὸ δημόσιο πλειστηριασμός³ καὶ προέρχεται, κατὰ τὴ σχετικὴ ἐτυμολογικὴ ἐκδοχή, ἀπὸ τὴ λατινικὴ ἔκφραση *in quantum*⁴ («στὰ πόσα;»). (Ἀντίστοιχες ἐκφράσεις στὰ γαλλικὰ εἶναι *enchères*, στὰ ἰσπανικὰ *remate*, στὰ γερμανικὰ *Versteigerung* καὶ στ' ἀγγλικά *auction*. Ἄρα ἡ ἰταλικὴ προέλευσις τῆς λέξεως — καὶ τοῦ ἐθίμου; — ἀποδεικνύεται εὐκόλα.

Μὲ τὸν ὄρο χαρακτηρίζονται καὶ διάφοροι τρόποι ποῦ χρησιμοποιήθηκαν σὲ μερικὰ (ἰταλικὰ) συμβόλαια γιὰ πώλησις ἢ ἐνοικίασις πραγμάτων, ἐπιδικασῆ κ.λπ., μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίτευξιν καλύτερης τιμῆς μὲ ἀνοιχτὸ ἀνταγωνισμὸ ἀνάμεσα στοὺς διάφορους πλειοδότες⁵.

Ἡ λέξι *incanto*, ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ ἐξέτασή μου, διαπιστώθηκε πὼς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ζωντανή καὶ ἐμφανίζεται μὲ διάφορους τύπους τόσο στὸ χωριὸ Ὀλυμπὸς Καρπάθου (*incanti*)⁶ ὅσο καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ σημαίνει, κατὰ κανόνα, τὸ δημόσιο πλειστηριασμὸ, τὴ δημοπρασία.

Ἀπὸ τὸ Κέντρο Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ προσωπικὴ ἐρευνα, συγκέντρωσα τὰ ἐξῆς στοιχεῖα γιὰ τὴ γεωγραφικὴ διάδοσις τῆς λέξεως, παλιότερα καὶ τώρα, μὲ διάφορους γλωσσικούς τύπους καὶ μὲ τὴ βασικὴ σημασίαν τῆς *δημοπρασίας*. (Εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέσις αὐτὴ τὸ Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Δικαῖο Βαγιακάκο, ποῦ μοῦ ἐπέτρεψε εὐγενικὰ νὰ ἐρευνήσω τὸ ἀνέκδοτο ὕλικὸ τοῦ Κέντρου).

Ὁ συνήθης τύπος *incanto* συναντιέται στὴν Ἀθήναν (Μαρία Κ. Χαϊρέτη, Ἀθηναϊκὰ ἔγγραφα (Φάκελλος 191 Συλλογῆς Βλαχογιάννη εἰς ΓΑΚ), Μνημοσύνη (1967) σ. 243 (γεν. τοῦ *incanto*), στὴν Ἰδρα (Ἀντωνίου Λιγνοῦ, Ἀρχεῖο Ἰδρας τόμ. 4., σ. 30· χφφ 559, 685, σσ. 52 καὶ 14 ἀντίστοιχα), στὴν Ἄνδρον (Ἀνδριακὸ ἡμερολόγιον τοῦ 1930, σ. 69 καὶ Δημητρίου Π. Πασχάλη, Ἀνδριακὸν γλωσσάριον ἢ λέξεις καὶ φράσεις ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς κοινῆς ἐν Ἄνδρῳ λαλιᾶς, ἐν Ἀθήναις 1933, σ. 54), στὴ Νάουσα τῆς Πάρου (χφ 545, σ. 2), στὴ Σύρον (χωρίς

1. Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη, Τὸ *incanto*, ἐφ. Καρπαθιακὴ Ἠχώ, Μάιος 1966 (Πειραιεύς), ἀρ. φύλλον 5, σ. 4.

2. Enciclopedia Italiana di Scienze, Lettere ed Arti, Roma 1951, τόμ. 18, σ. 954.

3. Enciclopedia Italiana, ἔ.π. Πρβλ. F. Palazzi, Novissimo Dizionario della Lingua Italiana (Ceschina, σ. 570, καὶ G. Boerio, Dizionario Veneziano Venezia 1856, σ. 333.

4. Enciclopedia Italiana, ἔ.π. καὶ F. Palazzi, ἔ.π. Βλ. ἐπίσης Carlo Battisti - Giovanni Alessio, Dizionario Etimologico Italiano, τόμ. Γ', Firenze 1966, σ. 1981.

5. Enciclopedia Italiana, ἔ.π.

6. Νικία Ν. Κόνσολα, Λαογραφικὰ Ὀλύμπου Καρπάθου, Λαογραφία, 21 (1964) σ. 259.

ἄλλα στοιχεῖα στὸ σχετικὸ δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), στὴ Χίο (Καρδάμυλα: Στυλιανοῦ Γ. Βίου, Συλλογὴ χιακῶν σκιαπτικῶν ἀνεκδότων, Λαογραφία 6 ((1917) σ. 630. Βροντάδες: χφ 545, σ. 2), στὸ Μαρμαρά Προποντίδας (χφ 756, σσ. 89, 169, 185), στὴν Κωνσταντινούπολη (χφ Σταμούλη), στὰ Βουρλά Ἰωνίας (Χ. Ν. Παπαδοπούλου - Κ. Π. Δεμερτζή, Τραγούδια καὶ παραμῦθια τῆς Ἀνατολῆς, Μικρασιατικὰ Χρονικά, 4 (1948) σ. 226, ὅπου σὲ σχετικὸ παραμῦθι διαβάζουμε: "Ἐνα πουλάκι ποὺ τῶ-χανε στὸ *ικάντο* (=σὲ δημοπρασία), στὰ Μέγαρα (χφ 425, σ. 127), στὴ Ζάκυνθο (Λεωνίδα Χ. Ζώη, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν Ζακύνθου, τόμ. Β' Ἀθῆναι 1963, σ. 173), στὴ Λευκάδα (μὲ ἐπιρρηματικὴ σημασία: Χριστοφόρου Λάζαρη, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, σ. 57), στὴν Κρήτη (Ἰδομενέως Παπαγρηγοράκι, Συλλογὴ ξενογλώσσων λέξεων τῆς ὀμιλουμένης ἐν Κρήτῃ, ἐν Χανίοις 1952, σ. 30 καὶ Γεωργίου Ἐμμ. Παγκάλου, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης, τόμ. Ε', β' ἡμίτ., Ἀθῆναι 1969, σ. 386, Στεφάνου Ξανθοῦ δίδου, Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἑνετοκρατίας, Χριστιανικὴ Κρήτη 1 (1912) σσ. 139, 154), ὅπου συχνὰ συσχετίζουσι τὴ λέξη μὲ τίς νέες κοπέλες, ποὺ εἶναι ἔτοιμες γιὰ ἀνεύρεση γαμπροῦ. Ἡ φράση *ἐβγήκε στὸ *ικάντο** εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ σημαίνει τίς νέες ἐκεῖνες ποὺ ἀναζητοῦν τὸν ὑποψήφιο γαμπρὸ (χφ 648, σ. 20).

Στὰ νησιά τοῦ Βορείου Αἰγαίου καὶ στὴν Ἠπειρὸν, ποὺ παρατηρεῖται τροπὴ τοῦ ἄ-τονου ο σέ ου, βρίσκουμε τὸν τύπο *ικάντου* (τό): Αἴημος (χφ 626, σ. 18), Λέσβος (χφ 773 σ. 24), Ἰωάννινα (χφ 659, σ. 70. Βλ. καὶ Εὐαγγέλου Μπόγκα, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπειροῦ, τόμ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 142).

Ὁ τύπος *ικάντο* (τό) εἶναι γνωστὸς στὴν Πάρο (χφ 630, σ. 25), Ἰθάκη (χφ 787, σ. 109), Κεφαλληνία (φράση: «*Βάνουσι τὸ κορμί τους στὸ *ικάντο**» = ἐκθέτουσι τὸ σῶμα τους σὲ πλειοδοσία — χωρὶς ἄλλα στοιχεῖα στὸ δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), Κέρκυρα (χφ 567, σ. 43), Ἡράκλειο Κρήτης (χφ 648, σ. 20. Βλ. καὶ Γεωργίου Ἐμμ. Παγκάλου, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης, τόμ. Β', ἐν Ἀθῆναις 1959, σ. 376), Ἠπειρὸν (χφ 315, σ. 28), Μαρμαρά Προποντίδας (χφ 753, σ. 89). Ἡ λέξη *ικάντο* σημειώνεται ἀκόμα καὶ σὲ ἑλληνικὰ λεξικά (βλ. Δημ. Δημητράκου, Ἐπίτομον λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀθῆναι 1969, σ. 705 καὶ Ἰω. Σταματάκου, Λεξικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, τόμ. Β' Ἀθῆναι 1971², σ. 1469).

Σποραδικὰ ἐμφανίζονται καὶ ἄλλοι τύποι: Στὴ Σύμη εἶναι γνωστὸς ὁ τύπος *γικάδος* (τό), (χωρὶς ἄλλα στοιχεῖα στὸ δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ). Ἀπὸ τὴ Νάουσα Πάρου (χφ 886, σ. 78) σημειώνεται ἡ λέξη *ικάντα* καὶ συγκεκριμένα στὴ φράση: *τὴ βγάλανε στὰ *ικάντα* μὲ τὴ μεταφορικὴ σημασία: τὴ βγάλανε στὴ φόρα, τὴν κάμανε θέατρο*. Ὁ τύπος *ικάντα* στὸν πληθυντικὸ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Χιώτη Σταμάτη Πέτρου, Γράμματα ἀπὸ τὸ Ἄμστερνταμ, ἐπιμέλεια: Φίλιππος Ἡλιοῦ (Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη), Ἀθῆνα 1976, σ. 15. Ἀπὸ τὴν Πάρο ἐπίσης ἔχουμε τὸν τύπο *ικάντε* (τό): *ἔβαλα στὸ *ικάντε* τὸ χτήμα μου* (χφ 614, σ. 44), ἀπὸ τὴν Γορτυνία τὸν τύπο *ικάντι* (τό), (ὅπως καὶ στὴν Ὀλυμπο Καρπάθου, βλ. σημ. 6, σ. 400), ποὺ τὸ συναντᾶμε σ' ἓνα μοιρολόι (χφ 123, σ. 112):

*Σήμερα τὸ παιδάκι μου τὸ βγάνω στὸ *ικάντι* (=τὸ ἐκθέτω γιὰ πώληση).*

Ἀκόμα *ικάντο* (τό) εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸ Κατσιδόνι Σητείας Κρήτης (χφ 607, σ. 6), *κάντο* (τό) ἀπὸ τὰ Βουρλά Ἰωνίας (χφ 710, σ. 100), *κάντους* (τό) ἀπὸ τὴν Τήνον (χφ. 703, σ. 44: φράση: *Τοῦ χωράφ' ἤβγῆκιν στοῦ κάντου*), ἐνῶ ὁ τύπος *ικάντος* (τό) εἶναι γνωστὸς ἀπὸ κρητικὰ συμβόλαια (Ξανθοῦ δίδου, ὁ.π., σσ. 146, 155, 220, 268, 275) καὶ ἀπὸ τὴ Μύκονο (βλ. Γεωργίου Α. Πετροπούλου, Μνημεῖα τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου, τόμος 3, Νοταριακαὶ πράξεις Μυκόνου τῶν ἐτῶν 1663-1779, Ἀθῆναι 1960, πράξεις 58, 605, 651, 1007, 1036, 1313, 1376. Στὴν πράξη 1364 καὶ *ικάντος*).

Ἐξάλλου εἶναι γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ χρόνια· τὴ βρίσκουμε στὸν τύπο *κάντος* (τὸ) σὲ ἀθηναϊκὸ ἔγγραφο τοῦ 1357¹ καὶ σὲ συνοδικὴ ἀπόφαση τοῦ 1400-1401². Δηλώνει πάντα τὸ δημόσιο πλειστηριασμό.

Ἡ γραμματικὴ χρῆση τῆς λέξης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποῦ ὑπάρχουν (βλ. σσ. 400-401), εἶναι οὐσιαστικὴ (τὶς περισσότερες φορὲς πρόκειται γιὰ οὐδέτερο οὐσιαστικόν), ὑπάρχουν ὅμως καὶ κάποιες μαρτυρίες γιὰ ἐπιρρηματικὰ³ ἢ ρηματικὰ⁴ παράγωγα. Τόσο ἡ μεγάλη διάδοση καὶ ἡ πολυτυπία, ὅσο καὶ ἡ ἑτυμολογικὴ «πλαστικότητα» τῆς λέξης, εἶναι χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ ζωντανὴ σχέση της μὲ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, ὡς τὰ νεώτερα χρόνια.

Τὸ καρπαθιακὸ ἔθιμο ἐξάλλου εἶναι μιὰ παραλλαγὴ ἐκκλησιαστικοῦ πλειστηριαμοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως φαίνεται, παρουσιάζει ἀξιόλογη διάδοση.

Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε λεπτομερεῖς — οὔτε πολλὰς — περιγραφὰς τοῦ ἐθίμου, ὥστε νὰ σημειώσουμε τὶς ἐνδεχόμενες ποικιλίες του. Ὅπως ὅποτε ἡ γεωγραφικὴ ἐξάπλωση τῶν σχετικῶν παραλλαγῶν ποῦ μπόρεσα νὰ ἐπισημάνω καὶ ἀναφέρω στὴ συνέχεια τεκμηριώνουν, νομίζω, τὴν πανελλήνια διάδοση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ μεταφορὰ στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας στοιχείων μιᾶς «ἐμπειρικῆς» οἰκονομίας, ὅπως ἐκδηλώνεται στὶς καθημερινὲς κοινωνικοοικονομικὲς σχέσεις μιᾶς κοινότητος⁵. Ἄς

1. Φ. Γρηγοροβίου, Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, μετάφρ. Σπ. Λάμπρου Β', σ. 793.

2. Fr. Miklosich-Jos. Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolitani, tomus posterior, Vindobonae MDCCCLXII, σ. 493.

3. Χριστοφόρου Λάζαρη, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, σ. 57.

4. Στὸ κρητικὸ ποίημα (τοῦ 15. αἰῶνα) τοῦ Γεωργίου Χοῦμνου *Κοσμογέννησις* διαβάζουμε στοὺς στίχους 1647-1648 :

Ἄσπρος, ξανθὸς καὶ κόκκινος, ἄγγελος στὴν θεωρία
καὶ αὐτοῦνον ἐκαντεύασι τ' ἄνομα τὰ θηρία.

Ὁ τύπος *ἐκαντεύασι* προβληματίσε τὸν ἐκδότη καθηγητὴ Μέγα — τὸ σημειώνει ἀνάμεσα σὲ δύο σταυροὺς (βλ. Γεωργίου Χοῦμνου, Ἡ Κοσμογέννησις, ἀνέκδοτον στιχοῦργημα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Γεωργίου Α. Μέγα, Ἀθήναι, 1975, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Κέντρον Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, σ. 116). Ὁ καθηγητὴς Ἐμμ. Κριαρᾶς σὲ πρόσφατο δημοσίευσμά του παρατηρεῖ πὼς τὸ ρῆμα *ἐκαντεύασι*, ποῦ δὲν μαρτυρεῖται σὲ ἄλλο κείμενο, προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *ικάντο* (καὶ *ἰνκάντο*), τὸ ὁποῖο, ὅπως εἶδαμε εἶναι πολὺ γνωστὸ στὴν Κρήτη. Συνεπῶς ὁ τύπος *ἐκαντεύασι* (*ἐκάντενα* στὸ πρῶτο πρόσωπο) εἶναι παρατατικὸς τοῦ ρήματος *ικαντεύω* (=πουλῶ σὲ πλειστηριασμό) καὶ *καντεύω* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*. (βλ. Ἐμμ. Κριαρᾶ, Ἰ(ν)κάντο - ἰκαντεύω ἢ καντεύω (Σχόλιο στὸ Γεώργιο Χοῦμνο), Ἑλληνικά, 29 (1976) τεῦχος 1ον, σσ. 165-166).

5. Ἡδη στὴν ἀρχαία Ἀθήνα μὲ τὸν «τρόπο» τοῦ *ικάντο* γίνονταν οἱ εἰσπράξεις τῶν φόρων καὶ δίνονταν οἱ ἄδειες γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν κρατικῶν μεταλλείων ἀπὸ ἰδιώτες. (βλ. Enciclopedia Italiana, ὅ.π., σ. 954). Δημόσιοι πλειστηριαμοὶ εἶναι γνωστοὶ καὶ

σημειωθεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἰδιοκτῆτης γαιῶν κ.λπ., πολὺ συχνὰ προβαίνει καὶ σέ καθαρὰ οἰκονομικὲς πράξεις, ὅπως εἶναι καὶ ὁ πλειοδοτικὸς διαγωνισμὸς γιὰ τὴν ἐνοικίαση κτημάτων, νομῆ ζώων κ.ά.¹, ὥστε τὰ πιὸ πάνω («λατρευτικά») ἔθιμα νὰ μὴν ἀποτελοῦν παρὰ τὴ συμβατικὴ διεύρυνση μιᾶς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς ἐκκλησίας.

Ὡς παραλλαγές τοῦ καρπαθιακοῦ ἔθιμου θεωρῶ τὶς πιὸ κάτω περιπτώσεις:

α. Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση γίνεται σέ διάφορα μέρη μὲ τὸν πλειστηριασμὸ τῆς εἰκόνας τῆς Βάπτισης καὶ τοῦ Σταυροῦ τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων. Γιὰ νὰ γίνει ἡ κατάδυση τοῦ Σταυροῦ, σχηματίζεται μεγάλη πομπὴ πρὸς ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, μὲ προορισμὸ τὴ θάλασσα, τὸ ποτάμι ἢ τὴ δεξαμενὴ τοῦ νεροῦ. Πρὶν ὅμως ξεκινήσει ἡ πομπή, γίνεται πλειστηριασμὸς τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ Σταυροῦ μεταξὺ τῶν πιστῶν ὁ πλειοδότης εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὰ κρατᾶ, ὡς τὸ σημεῖο τῆς κατάδυσης². Σὲ μερικοὺς τόπους, τῆς Μακεδονίας π.χ., οἱ διαγωνισμοὶ γίνονται γιὰ τὸ ποῖος π.χ. θὰ πάρει στὸ σπῆτι του τὴν εἰκόνα τῆς Βάπτισης κ.ά.³. Ἐδῶ ἀνήκει καὶ ὁ διαγωνισμὸς γιὰ τὸ «θρόνιασμα» τῶν εἰκόνων, ποῦ εἶδαμε νὰ γίνεται καὶ στὶς Μενετές⁴.

στὴν Κρήτη ἀπὸ τὸ 15. αἰ. σχετιζόμενοι μὲ ἀκίνητη περιουσία (ἀμπέλια, χωράφια, σπίτια, κήπους, νοικιαζόμενα κτήματα. Βλ. Γ. Σ. Πλουμιδῆ, Τὸ τετράδιο 4 (1495-1498) τῶν δημοσίων πλειστηριασμῶν ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης, Πειραγμένα Γ' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1974, σ. 280 καὶ ἀνάτυπο). Στὴν Ὀλυμπο τῆς Καρπάθου τέτοιες πλειοδοσίες γίνονταν μ' ἓνα ἀναμμένο κερί. Στὸ χρόνο ποῦ μεσολαβοῦσε ἀπὸ τὸ ἀνάμμα μέχρι τὸ σβῆσιμο τοῦ κериοῦ, ὁ τελάλης φώναζε τὶς τιμές γιὰ ὁποιοδήποτε πράγμα καὶ ὅπου ἔσβηνε τὸ κερί εἶχε κατακυρωθεῖ καὶ ὁ πλειστηριασμὸς (Βλ. Νικία Ν. Κόνσολα, ὅ.π., σ. 259).

1. Τέτοιο παράδειγμα ἔχουμε καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς Μενετές: Κάθε χρόνο ποῦ γίνεται ὁ πλειστηριασμὸς μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων γιὰ τὴν ἐνοικίαση τοῦ ἐλαστριβείου ἢ κτημάτων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νομῆ τῶν ζώων στὴν περιοχὴ Κάστελλος τοῦ Ἀφιάρτη, ὁ πρόεδρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς ἀνάβει πάνω στὸ γραφεῖο του ἓνα μικρὸ κερί. Κατὰ τὴ διάρκειά ποῦ τὸ κεράκι εἶναι ἀναμμένο, οἱ παριστάμενοι πρέπει νὰ προτείνουν διάφορες τιμές. Ὅσο τὸ κάψιμο τοῦ κериοῦ πλησιάζει, οἱ τιμές ὀλοένα ἀνεβαίνουν, ὥσπου κατακυρώνεται σ' αὐτὸν ποῦ πρότεινε τὴ μεγαλύτερη τιμὴ μὲ τὸ σβῆσιμο τοῦ κериοῦ. Παρόμοιος τρόπος πλειοδοσίας μὲ ἀνάμμα καὶ σβῆσιμο ἐνὸς κериοῦ εἶναι γνωστὸς στὴν Ἰταλία σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ συστήματα τοῦ ἱκάντο (Βλ. Enciclopedia Italiana, ὅ.π., σ. 954).

2. Γ. Α. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, Ἀθῆναι 1963, σ. 78. Πρβλ. Α. Παπανικολάου, χφ 1975 (1953, Λυκούδι Ἐλασσόνας) σ. 86 στὸ Κέντρο Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

3. Γ. Α. Μέγα, ὅ.π.

4. Ἡ περίπτωσις αὕτῃ τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης τῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ ἡ συνηθέστερη: Πρβλ. Γ. Φάκκα, χφ 1980 (1952, Μαγούλα Ἐλασσόνας) σσ. 10-11, Μαρίας Παπαγεωργίου, χφ 1976 (1952, Τρίκαλα) σ. 55-56, Μιχέλη Παπαγεωργέλη, χφ 2143 (1954, Λήμνος) σ. 282-283, Κυριακῆς Γαϊτάνου, χφ 1955

β. Ἀπὸ τὸ Μαθράκι, τὸ μικρὸ νησὶ στὰ βόρεια τῆς Κέρκυρας, γνωρίζουμε τὸ ἀκόλουθο ἔθιμο: "Ὅταν πεθάνει κάποιος, τὸν φυλάνε ὅλη τὴ νύχτα καὶ ρίχνουν πάνω του μαντίλια, δαχτυλίδια, ρολόγια — ἀντὶ γιὰ λουλούδια. Ὅλα αὐτά, ὅταν ταφεῖ ὁ νεκρὸς, ἀποτελοῦν περιουσία τῆς ἐκκλησίας «γιὰ νὰ μὴν τὰ φάει τὸ χῶμα». Ἡ ἐκκλησία στὴ συνέχεια τὰ πουλᾷ¹.

γ. Σὲ πολλοὺς τόπους, ὅταν κάποιον παιδὶ ἀρρωστοῦσε, ἀφιερωνόταν, γιὰ τὴ σωτηρία του, σὲ κάποιον Ἅγιο καὶ «πουλιόταν» σ' αὐτόν: Στὸ ἀνάλογο πανηγύρι — ἢ στὸ πανηγύρι τῆς Παναγίας — ὁ νεωκὸρος περιέφερε γιὰ πώληση τὸν ἀρρωστο διαλαλώντας: «Ὁ τάδε σκλαβάκι τῆς Παναγίας!». Ὁ ἀγοραστὴς ποὺ παρουσιαζόταν τὸ ἀγόραζε γιὰ λογαριασμὸ τῆς Παναγίας, δίνοντας ἕνα ποσὸ στὴν ἐκκλησία, ποὺ δῆθεν τὸ πουλοῦσε. Στὸ παιδὶ φοροῦσαν ἕνα σύρμα στὸ λαιμό, ποὺ οἱ γονεῖς του ἀργότερα ἀφαιροῦσαν καὶ τοποθετοῦσαν στὰ εἰκονίσματα. Τὸ σύρμα ἐπιστρεφόταν στὴν ἐκκλησία, ὅταν αὐτός, ποὺ εἶχε πουληθεῖ στὴν Παναγία, πῆγαινε ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρονικὸ διάστημα νὰ ἐξαγοράσει ἀπ' αὐτὴ τὸν ἑαυτὸ του, δίνοντας πάλι ἕνα ποσὸ².

δ. Ἀπὸ τὴν Κρήτη γνωρίζουμε τὸ λεγόμενον *σημαντήρι*. Τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου τὸ σημαντήρι (ἕνα σιδερένιο κομμάτι σφαίρας), βγαίνει σὲ δημόσιο πλειστηριασμὸ καὶ ὁ πλειοδότης θὰ εἶναι ὁ σημαντηρὰς τῆς χρονιάς. Ὁ σημαντηρὰς εἶναι ὑποχρεωμένος, δέκα λεπτά πρὶν ἀπὸ κάθε ἔσπερινό, νὰ γυρίζει ὅλο τὸ χωριὸ καί, χτυπώντας καθενὸς τὴν πόρτα, νὰ τὸν εἰδοποιεῖ, γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησία. Τὸ ἴδιο κάνει τὸ Μεγάλον Σάββατον τὰ μεσάνυχτα καὶ τὴ δευτέρα ἀνάσταση³.

(1953, Λεῦκες Πάρου) σ. 122-123, Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, χφ 2937 (1965, Καλὴ Βρῦση Δράμας) σ. 25-26 στὸ Κέντρο Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. (Εὐχαριστῶ τὸ Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου ὀφηγητὴ κ. Στέφανο Ἡμελλο καὶ τὸ συντάκτη κ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδη γιὰ τὶς παραπομπές).

1. Δημ. Σ. Λουκάτου, χφ 2344 (1960) σ. 297-8 τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πρβλ. Μ. Γ. Μερακλή, Ὁ σύγχρονος ἑλληνικὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς, Καλλιτεχνικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρο Ὠρα, Ἀθήνα 1973, σσ. 83-84.

2. Ν. Γ. Πολίτου, Ἀρκαδικαὶ προλήψεις καὶ δοξασίαι, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Γ', Ἀθήναι 1931, σ. 230.

3. Νικολάου Παπουτσιδάκη, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου, Κρητικὴ Ἔσθια, περίοδος Γ', χρόνος 28ος, τεῦχος 214, Ἀθήνα, Ἰανουάριος 1977, σ. 611.

Ἄξιοπερίεργες οικονομικὲς ἐνισχύσεις τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, παρατηροῦμε καὶ σὲ ἐκκλησίες ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, π.χ. τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας. Τὸ 16. αἰῶνα πολλοὶ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Βενετίας προκαταβάλλανε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας τοὺς ἢ ἔδιναν χρήματα γιὰ νὰ συνοδέψῃ τὴν κηδεῖα τοὺς τὸ λάβαρον τῆς Ἀδελφότητος με σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐκκλησίας ποὺ τότε χτιζόταν (βλ. Εὐτυχίας Λιάτα, Μνεῖς θανάτων Ἑλλήνων τῆς Βενετίας ἀπὸ τὰ ταμιακὰ βιβλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐτῶν 1536-1576, Ἐθναρισματα, 11 (1974) σ. 197. Ἄλλοτε πάλι βλέπουμε πὼς τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας ἦταν ὑποχρεωμένα νὰ πληρώνουν πρόστιμο, στὴν ἐκκλησία, ἂν ἔλειπαν ἀπὸ τὶς κηδεῖες τῶν ἄλλων μελῶν ἢ ἂν ἔφευγαν ἀπὸ τὴν κανο-

Ὅσα ἀναφέρθησαν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά τρόποι οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, πού ὀφείλονται κάποτε στήν ἀδυναμία τῆς ἐκκλησίας ν' ἀνταποκριθεῖ στίς διάφορες ὑποχρεώσεις της, ὅπως εἶναι ἡ ἀνέγερση ἢ ἡ ἀποπεράτωση ἑνὸς ναοῦ, ἡ λειτουργία του, ἡ ἀσκηση κάποιας ἐνδεχομένως ἐνοριακῆς φιλανθρωπικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τῶν ἀσθενέστερων οἰκονομικῶν ἐνοριτῶν κ.λπ. Τέτοιες ἀνάγκες πρέπει κανονικὰ νὰ ἦταν στὸ παρελθὸν μεγαλύτερες, καθὼς ἡ ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα τοῦ Κέντρου, σ' ἕνα ὀπωσδήποτε πλημμελῶς ὀργανωμένο διοικητικὸ σύστημα, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προωθηθεῖ ὡς τὴν περιφέρεια¹. Φυσικὰ ἡ μετὰβαση ἀπὸ τὸ μέτρο σιτὴν ὑπερβολὴ δὲν θὰ ἦταν δύσκολη, ἐφόσον μάλιστα θὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰν οἰκονομικὰ ἀνθηρὴ κοινότητα.

Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀξιζει νὰ γίνῃ, ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν πληρέστερα στοιχεῖα, μιὰ διεξοδικότερη λαογραφικὴ ἔρευνα, πού θὰ διαφωτίζει τὴν πλευρὰ αὐτῆ τῶν σχέσεων πιστῶν - ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὸ σιοπεύω νὰ κάνω.

νισμένη θέση τους καὶ πήγαιναν σὲ ἄλλο στασίδι τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου! (Βλ. Φ α ν ῆ ς Μ α υ ρ ο ε ἰ δ ῆ, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας στὸ 16ο αἰώνα. Ἐκδοση τοῦ Β' Μητρώου ἐγγράφων (1583-1562), Ἀθῆναι 1976, σσ. 40-41).

1. Πρβλ. Μ. Γ. Μ ε ρ α κ λ ῆ, Ὁ σύγχρονος ἑλληνικὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς, σ. 83.